

BŐS - BREVIÁRIUM

ÁTTEKINTÉS A JOGVITA ÁLLÁSÁRÓL

BEVEZETÉS – A BREVIÁRIUM CÉLJA

1. Éppen tíz éve, 1995-ben nyújtotta be a magyar állam az utolsó periratot, a Választ, az 1993-ban kezdődött hágai perben, s az ítélethirdetés óta is több mint hét év eltelt. 1998-ban *Iránytű nélkül* címmel jelent meg írásunk a témáról a *Beszélőben*¹, amely azt róta a kormány szemére, hogy ellentmondásos jelzéseket ad, s maga sem tudja, végre akarja-e hajtani az ítéletet, vagy inkább Nemcsók János államtitkár (és a mögötte álló erők) törekvéseinek engedve mégiscsak építene egy második erőművet, ha nem Nagymarosnál, akkor Pilismarótnál.²

Kérdés, változott-e azóta valami, vagy most is a közelgő választások fogják a kormányt és ellenzékét rádöbbeneni: ideje áttekinteni, mi történt az elmúlt bő másfél évtizedben. Sokan azok közül, akik az ügygel ma foglalkoznak, akkor még más területek gondját viselték, vagy el sem kezdték szakmai pályájukat. Az alábbi oldalakon összefoglalom a hágai Nemzetközi Bíróság 1997. szeptember 25-én meghozott ítéletének (a továbbiakban: az Ítélet³) és az azóta eltelt korszaknak a legfontosabb sarokpontjait.⁴ A tanulmány rövidsége kedvéért számos korlátot vállaltam.

2. Nem foglalkozom a tudományos-műszaki kérdésekkel, rehabilitációs javaslatokkal, kivéve ha jogilag közvetlenül relevánsak; „kiegyenesítem” a történetileg megjárt utat, azaz levágom a zsákutcának bizonyuló időszakok termését⁵ (kihagyom például a Nemcsók János nevéhez kötődő keretmegállapodás tervezetét); kifejezetten magyar szempontból írok, s ezért (ezen belül) mindkét vízlépcsőt ellenzem, de a bősi üzemelését az Ítélet keretei között és az ott előírt feltételekkel elfogadom.

3. Az írás három részre tagolódik. Az első az Ítélet rendezési képét idézi fel, a második az 1997 után folytatott tárgyalásokon képviselt magyar álláspontot az Ítélet által szabályozott

vagy homályban hagyott kulcskérdésekben, a harmadik pedig az Európai Unióba való belépésünk és a „bős–nagymarosi vízlépcsőrendszer tervének hatáskörzetébe tartozó folyó- és tájrehabilitáció elveiről és ezzel összefüggésben a magyar–szlovák tárgyalásokon képviselendő álláspontról” szóló 1139/2004 (XII. 11.) sz. kormányhatározat fontosabb hatásait vázolja fel.

4. Az elemzés egyrészt az 1977. évi szerződés eredeti céljai, másrészt az elmúlt időszak legfőbb vitakérdései mentén bomlik ki. A szerződés céljai a következők voltak: energia-termelés, hajózás, árvízvédelem, területfejlesztés. A fő kérdések: Nagymaros, illetve egy második erőmű léte (ehhez kapcsolódóan a csúcsüzemmód kérdése); a vízgazdálkodás, beleértve a vízmegosztást; az ökológiai-természetvédelmi állapotok és követelmények meghatározása; a művek, a hidropotenciál és a megtermelt energia tulajdonviszonyai; illetve az üzemeltetésben (ezáltal a kontrollban) való részvétel kérdései, valamint az egymásnak okozott és a jövőben bekövetkező károk megtérítése. E kérdésekre a következő kilenc témakörben keresem a válaszokat: energiatermelés; hajózás; árvízvédelem; területfejlesztés; Nagymaros; vízmegosztás; környezetvédelem; tulajdon és üzemeltetés (rezsim); kártérítés.

Emlékeztetőül álljon a következő oldalon egy – nem méretarányos – helyszínrajz, amely a jelen állapotot mutatja, azaz azt, hogy bár Dunakilitinél is áll a duzzasztó, a Duna elterelése szlovák területen, Dunacsúnnál valósul meg.

1. AZ ÍTÉLET RENDEZÉSI KÉPE

5. Egy mondatban összefoglalva az Ítélet lényegét, a következőket mondhatjuk: a Nemzetközi Bíróság elfogadta, hogy Nagymaros nem épül meg, viszont cserébe nem bontatta le

BŐS–NAGYMAROS KRONOLÓGIA

– logaritmikus skálán (minél távolabbi az esemény, annál nagyobb súly kell a bekerüléshez)

TERVEZÉS: 1952–1977

1952–1963 Tervezés, szovjet szakértők bevonásával

1963 A műszaki elgondolás a főbb paraméterekkel készen áll.

1967 A műszaki tervek elkészülnek.

1973 Közös beruházási program a tervek megvalósítására

1977. szeptember 16. Aláírják a „Szerződés a Bős–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer közös megépítésére és üzemeltetésére” megnevezésű alapidokumentumot (közzétette a 1978. évi 17. törvényerejű rendelet), amelyet több kisebb szerződés és a Közös Egyezményes Terv egészít ki.

ÉPÍTÉS 1978–1989

1983 MTA-vélemény: a tervet meg kellene változtatni, de legjobb lenne fel sem építeni.

1986 Az építkezés felgyorsítása osztrák hitelből. A Hainburgnál a környezetvédők nyomására elhagyott duzzasztó felépítésére szánt kapacitást helyezik át Nagymarosra.

1988. május, szeptember, október
Tüntetések az erőműrendszer ellen

1989. május

Németh Miklós kormánya felfüggeszti a nagymarosi építkezést, hogy kivizsgálja az aggodalmakat.

a dunacsúni duzzasztóművet és az általa létrejött úgynevezett C variánst. A bíróság az 1992-re már elkészült művekkel megvalósíthatónak látta az 1977. évi szerződés céljait, de több feltételt támasztott:

- az erőmű csak környezetbarát módon üzemelhet, ezért a vízmegosztást felül kell vizsgálni;

- a jogellenes egyoldalú birtoklást és üzemeltetést fel kell számolni: Magyarországnak vagy teljes jogú partnerként kell visszatérnie a rendszerbe, vagy szabályozott módon kell elhagynia azt;

- amiből következően a feleknek jóhiszemű tárgyalásokat kell folytatniuk;

- a kölcsönös kárigényekről érdemes lemondaniuk (1997-ben).

A kilenc témakörben részletesebben áttekintve az Ítéletet, a következők állapíthatók meg:

ENERGIATERMELÉS

6. Az Ítélet semmit nem ír elő, nem rögzít sem teljesítményt, sem megkívánt éves outputot, sem hasonlót. A csúcsüzemmódot lényegében elvetettnek tekinti, mégpedig a csehszlovák fél korábbi kijelentéseire alapozva. A bíróság sehoh nem említi az 1977. évi szerződés céljai között a csúcsenergiatermelést, nem mondja ki, hogy Bősnek csúcsüzemmódban kellene üzemelnie. Ezzel szemben arról beszél, hogy a szerződés céljait a lehetőségekhez mérten kell elérni,⁶ hogy a bíróság nem hagyhatja figyelmen kívül, hogy Bős öt éve folyamatos módban üzemel,⁷ hogy Nagymaros nem épült fel, és azáltal, hogy „gyakorlatilag mindkét fél elvetette a csúcsenergiatermelő üzemmódot, nincs is indok a felépítésére”.⁸ Ebből a gondolatmenetből nem csupán a csúcstartás feleslegességének bírósági elismerése következik, hanem a nagymarosi vízlépcső elhagyhatóságának bírói belátása is. Az energiatermelésre vonatkozó legfontosabb mondat a következő: „A Bíróság a betervezett anyagok alapján arra a következtetésre jutott, hogy a C variáns üzemeltethető úgy is, hogy megfeleljen az elektromos energiatermelő rendszer gazdaságos működtetésének és kielégítse a lényeges környezeti követelményeket.” (146. pont)

HAJÓZÁS

7. Az Ítélet e téren sem szab követelményeket, nem teszi magáévá sem a Duna Bizottság ajánlásait, sem az Európai Uniónak az – akkor a feleket még nem kötelező – normáit. Az 1977. évi szerződést nagyvonalúan átértelmező 135. pont (amely a területfejlesztés helyébe a környezetvédelmet helyezte) kimondja: „[a célok] közül egyik sem élvezett abszolút elsőbbséget annak ellenére, hogy a Szerződés a Vízlépcsőrendszer építésében az energiatermelésre helyezte a hangsúlyt, továbbá ezek közül egyik sem veszített fontosságából.”

ÁRVÍZVÉDELEM

8. Az Ítélet ismétlődően említi a célok között, de a teljesítendő árvízi biztonság tekintetében semmilyen konkrét útmutatást nem ad (s egyik felet sem marasztalja el vagy dicséri meg az 1997-es állapot tekintetében), csak annyit tudunk meg, mint a hajózásról: nem élvez abszolút elsőbbséget a célok között – amiből következik, hogy környezeti okokból vagy akár mederalakítási céllal Magyarország igényelheti, hogy vonuljon le az árvíz a szigetközi szakaszon.

TERÜLETFEJLESZTÉS

9. A területfejlesztésről az Ítélet nem vett tudomást, azt a környezetvédelemmel helyettesítette.

NAGYMAROS

10. Az Ítélet sokkal egyértelműbb, mint ahogyan azt a szlovák nyilatkozatokat olvasók gondolják. A nemzetközi kommentátorok közül – ismereteim szerint – senki sem foglalt állást amellett, hogy az ítélet után Magyarországot bármiféle kötelezettség terhelné Nagymaros felépítésére.

11. Az Ítélet rendelkező részének, a 155 pontnak a 2. bekezdése egyértelmű abban, hogy második erőmű felépítését nem követeli, hiszen C pontjában a jóhiszeműen folytatandó tárgyalások előfeltételül szabja, hogy „a fennálló helyzet fényében” kell az 1977. évi szerződés *céljainak* megvalósítására törekedni, amelyek viszont csúcsra járatás és második erőmű nélkül is elérhetők.

12. Ezt támasztja alá az Ítéletben a rendelkező részt megelőző³⁰ indoklás 133. pontja, amely szerint a szerződés tárgyát és célját (csak) annyiban kell megvalósítani, amennyiben az gyakorlatilag lehetséges („feasible”, nem „possible”). Ennek mértékénél abból kell kiindulni, hogy a bíróság nem hagyhatja figyelmen kívül a tényleges helyzetet és az abból fakadó lehetőségeket és lehetetlenségeket („the practical possibilities and impossibilities to which it gives rise”) (133. pont). A figyelmen kívül nem hagyható tények: – az igazságszolgáltatással való visszaélés („miscarriage of justice”) lenne, ha 1997-ben még mindig azt írná elő, ami 1989–1992 között a megfelelő jogalkalmazás lett volna.

VITA ÉS A DUNA ELTERELÉSE 1989–1993

1989. július Magyarország megtagadja a Duna elterelését Dunakilitinél – további vizsgálatokat követelve.

1989. október Az Országgyűlés eldönti, hogy Nagymarosnál nem épül erőmű, és sürgeti az eredeti szerződés környezetvédelmi célú módosítását.

1989 vége Bársonyos forradalom Prágában – az erőművet ellenzékiként ellenző Havel elnök lesz. Mindhiába, a csehszlovák álláspont nem változik.

1991 KGST, Varsói Szerződés vége, három eredménytelen kormányközi tárgyalás a vita rendezésére, közben elkezdődik az előkészület a Duna egyoldalú elterelésére (C variáns).

1992. május 29. Ezzel a nappal Magyarország megszünteti az 1977. évi szerződést – tekintettel a C variáns előrehaladott állapotára. A Cseh-Szlovák Köztársaság vitatja a nyilatkozat joghatályát.

1992. október 23–29. Dunacsúnnál a Cseh-Szlovák Köztársaság önhatalmúan eltereli a Dunát saját területére.

1992. október–december Az Európai Közösség közvetít: ideiglenes vízmegosztási rezsimeket javasol, és ráveszi a feleket, hogy forduljanak a hágai Nemzetközi Bírósághoz.

1992. december 31. Megszűnik Cseh-Szlovákia, a bőszi ügy minden eleme Szlovákiára száll át.

A HÁGAI PER, 1993–1997

1993. április 7. „Különmegállapodás” a két állam között az ügynek az ENSZ hágai Nemzetközi Bírósága elé bocsátásáról.

1994. május 2. A keresetek benyújtása (A felek egyidejűleg írják perirataikat.)

1994 Titkos és eredménytelen kétoldalú tárgyalások a hágai perrel foglalkozók közreműködése nélkül

1994. december 5. Az ellenkeresetek benyújtása

1995. április 19. Megállapodás a két állam között az ideiglenes vízpótlásról. (Soha nem hirdették ki, de hatályát a 2412/1997. (XII. 17.) Korm. Határozat a végleges rendezésig meghosszabbította.)

1995. június 20. A válaszok benyújtása Hágában – ezzel vége az írásbeli szakasznak.

1997. március 3. – április 16. Szóbeli meghallgatások Hágában. Közben a bíróság meglátogatja a szlovákiai és a magyarországi helyszíneket.

1997. szeptember 25. Ítélethirdetés a Békepalotában, Hágában

TÁRGYALÁSOK AZ ÍTÉLET VÉGREHAJTÁSÁRÓL, HÁROM FELVONÁSBAN, 1997-TŐL 2005-IG (ÉS TOVÁBB)

Magyarországon az ítélethirdetés óta minden választás kormányváltással, így a bőszi ügy vezetéséért felelős személy cseréjével járt. Most a harmadik felvonás zajlik.

- Bős öt éve folyamatos üzemmódban üzemel,
- a felek gyakorlatilag elvetették a csúczüzemmódot,
- Nagymaros nem épült fel,
- az előbbieket miatti felépítésének nem is lenne semmi értelme. (Mind az öt elemet tartalmazza a 134. pont.)

13. A 136. pont még hozzát teszi, hogy vízlépcsőrendszerhez kapcsolódó, de 1992-ig nem végrehajtott teljesítési (építési) kötelezettségeken („obligations of performance”) túlhaladtak az események. A 142. pont az esetleg fennmaradó kételyt eloszlatja. A szerződések jóhiszemű teljesítésének, a „pacta sunt servanda”-nak az elvét visszhangzó pont kimondja: „a[z 1977-es] szerződés célja és a felek szerződés-kötészkori szándékai a szerződés szó szerinti betartása fölé helyezendőek.”

14. Az Ítélet szövegében az idézettek követő, de a rendelkező részt megelőző további pontok azt tekintik át, mi mindennek kellene bekövetkeznie ahhoz, hogy Dunacsún a jogszerűtlenség állapotából a jogszerűbe kerülhessen át. Nagymarosról, második erőműről többé szó sincs, majd a bíróság áttér a kártérítés kérdéseire, mégpedig a következő fordulattal: „Az eddigiekben a Bíróság arra mutatott rá, hogy véleménye szerint milyen következményekkel jár azon megállapítása, miszerint az 1977. évi szerződés még mindig érvényben van.”¹⁰ Így a Bíróság nem tartja felépítendőnek Nagymarost, és nem kíván csúcsra járatást.

15. Még egyszer megismétli ezt a gondolatot a 150. pont, amely azt mondja ki, hogy a feleknek arra van lehetőségük, hogy helyreállítsák az együttműködés igazgatását annak „ami a projektből megmarad” („re-establish co-operative administration of what remains of the Project”).

16. Akit az Ítélet immanens elemzése nem győz meg, fordulhat a legautentikusabb értelmezőkhöz, magukhoz a bírákhoz. Bedjaoui, a bíróság volt elnöke, aki a többséggel szavazott az Ítélet rendelkező részének valamennyi alpontjában, tehát a felek jövőre vonatkozó magatartását előíró bekezdésekben, a következőket mondja:

„A helyzetet a következőképpen lehet elemezni: egyrészről az 1977-es Szerződést meglehetősen nagy mértékben megfosztották tárgyi tartalmától, azonban változatlanul vonatkozó okmány, tartály vagy tojásbéj, amely készen áll a felek új vállalásainak befogadására; másrészről és ezzel párhuzamosan létrejöttek tényleges eredmények, amelyeket a felek kölcsönösen elismernek. A Bíróság feladata lett kimondani, hogy a feleknek kötelessége jóhiszemű tárgyalásokat folytatni abból a célból, hogy szerződésüket új tartalommal töltsék fel, amelynek tekintetbe kell venni a szerződés maradványait, csakúgy, mint a terep tényleges eredményeit....

Nincs szó arról, hogy kényszeríteni kellene Magyarországot a nagymarosi vízlépcső megvalósítására, a dunakiliti munkálatok befejezésére, [a dunakiliti duzzasztó] üzembe helyezésére, a dunacsúni létesítmények elárasztására és a munkálatok befejezésére Bős alatt, amelyeket a Szerződés feltételei értelmében teljesítenie kellett volna, már amennyire ezeket Szlovákia eddig nem fejezte be...

Attól, hogy a tényleges eredményeket megmásíthatatlan tényként fogadjuk el, nem kevésbé kell megállapítani nemzetközileg jogtalan jellegüket, amiért Magyarországnak vállalnia kell a felelősséget.”

(Bedjaoui bíró egyéni véleménye, 60 és 62. pont)

17. Ismereteim szerint az egyéni és a különvélemények között egyetlen olyan sincs, amelyik túlmenne azon, hogy Nagymaros fel nem építéséért Magyarország felelősséggel tartozik (bár van nem is egy olyan bíró, aki ezt is tagadja, s mint ismert, maga a bíróság is azt javasolta a feleknek, hogy kölcsönös kárait az 1997-es időpontra vetítve tekintsék rendezettnek). Érdekes ebből a szempontból a szlovákok által a bíróságba jelölt Skubiszewski ad hoc bíró ellenvéleményét is figyelembe venni, aki szintén tartózkodik attól, hogy második erőmű építésének a kötelezettségét vezesse le az ítéletből. Ő is megelégszik annak megállapításával, hogy kártérítés járna, de szerinte is az Ítélet 153. pontjában javasolt zéró megoldást kellene a feleknek elfogadniuk.

VÍZMEGOSZTÁS

18. A bíróság e téren aktív és a magyar álláspontot határozottan támogató volt. A magyar fél még a szóbeli tárgyalásokon is azt hangsúlyozta, hogy az Európai Közösség 1992-es és 1993-as, a jelenlegi vízmegosztásnál sokkal kedvezőbb ajánlatai sem kielégítőek, azokat csak a per időtartamára, a kompromisszum kedvéért fogadta el.¹¹ A cél nem lehet más, mint sokkal nagyobb volumenű, megfelelő minőségű és dinamikájú vízhozamnak a főmederbe terelése.

19. A bíróság ehhez megfelelő támaszt nyújt. A jelenleg üzemeltetett C variáns jogellenességének éppen az az alapja az ítélet szerint, hogy megfosztja Magyarországot a méltányos és ésszerű részesedésétől a vízhozamban, amelyhez a parti államok érdekközössége és teljes egyenlősége alapján van joga.¹² A már idézett 135. pont szerint a környezetvédelem az energiatermeléssel, hajtással, árvíz és jég elleni védekezéssel egyenrangú cél, ezért mindegyik cél teljesítését el kell érni a felek által folytatandó tárgyalásokon,¹³ de ezen belül a mű hatása a környezetre kulcskérdés.¹⁴ A testület előbb kijelenti, hogy a károk visszafordíthatatlansága éberséget és megelőzést követel meg a környezetvédelemben¹⁵, majd kimondja, hogy a feleknek a tárgyalások során újra meg kell vizsgálniuk a bősi erőmű környezeti hatásait, és „kielégítő megoldást kell találniuk a Duna régi medrébe és a folyó mindkét oldalán levő mellékágakba bocsátandó vízmennyiséget illetően”.¹⁶ A Szigetközbe jutott vízmennyiség lényeges megnövelését teszi lehetővé az ítélet 56. pontja, amely visszautal az 1977. évi szerződés 14. cikkére. Eszerint a feleknek joguk van nagyobb vízkivételre az energiában való részesedésük kárára, azaz a bíróság úgy értelmezi, hogy Magyarország a szerződés alapján is jogosult lett volna a teljes vízhozam felét Dunakilitinél a főmederbe vezetni, ha lemondott volna a bősi energiatermelés feléről. Tekintettel arra, hogy Dunakiliti helyét Csún azzal veheti át, hogy a felek jogai a közös üzemeltetést illetően nem csorbulnak, ez a joga Magyarországnak ma is megvan.

Első felvonás: 1997–1998. március: Nemcsók János tárgyalásai

1998. február 27. Nemcsók János politikai államtitkár, kormánybiztos 1997 októberében tárgyalni kezd, és több tárgyalási fordulót követően kézjeggyel lát el (parafál) egy ún. keretmegállapodás-tervezetet, amelyet később egyik fél sem ír alá.

1998. március 11. A Népszava megszerzi a keretmegállapodás szövegét, és közli azt.

1998. május A szocialista-liberális kormány elveszti a választásokat, a tárgyalások megszakadnak.

Második felvonás: Kísértetper és kötélhúzás Székely László idején

1998. szeptember 3. Szlovákia kérelmet nyújt be a Hágai Nemzetközi Bíróságnál, amely formailag a per folytatását, az ítélet végrehajtásának a módozatairól való döntést igényli, valójában a keretmegállapodást szeretné életre lehelni.

1998. szeptember A Vladimír Meciar vezette kormánykoalíció elveszti a választásokat Szlovákiában.

1998. november 27. Az augusztus 25-i hatállyal kormánybiztossá kinevezett Székely László újrakezdi a tárgyalásokat a szlovák féllel.

1998. december 7. Magyarország benyújtja állásfoglalását a bíróságnak, amelyben a leghatározottabban elutasítja a szlovák igényeket, s kéri, hogy azokat a bíróság nyilvánítsa elfogadhatatlannak.

1998. december 14. A Nemzetközi Bíróság levelében tudomásul veszi az értesítést, amely szerint a felek érdemi tárgyalásokat kezdtek és egyelőre nem kívánnak további lépéseket tenni a – jogilag mindmáig függő – ügyben.

1999. január 29. A 1009/1999. (I. 29.) Korm. határozat a magyar–szlovák tárgyalásokon képviselendő magyar álláspontról nyilvánosan rögzíti a célokat, így azt, hogy „nincs szükség az alsó duzzasztómű felépítésére”, csak „a meglévő létesítmények közös üzemeltetéséről hajlandó tárgyalni”, „igényt tart a vízhozam méltányos és ésszerű hányadára”, mert „a Duna főmedre és a mellékág-rendszerek ökológiai rehabilitációja szükséges”. A kormány elképzelhetőnek tartja a tulajdoni arányok változtatását, és „a kártérítési igények kölcsönös elengedését tartja elfogadhatónak”.

1998. január 28., március 10., május 14. Plenáris tárgyalási fordulók. A májusin a felek megegyeznek arról, hogy Magyarország átadja a szlovák félnek a második vízlépcső nélkül elképzelt rendezési javaslatát.

1999 nyara és ősze Székely kormánybiztos több tucat szakértővel kidolgoztatja a rendezési javaslatot.

1999. december 9. A magyar fél átnyújtja a megállapodástervezetet és a több mint ezer oldalra rúgó műszaki, gazdasági és jogi alátámasztó anyagokat.

2000. december A szlovák fél egy esztendeig tanulmányozza az átadott anyagokat. A tárgyalások ezalatt szünetelnek. A válasz alapvetően elutasító, és visszatérően a második erőmű felépítését szorgalmazza.

KÖRNYEZETVÉDELLEM

20. A hazai közvélekedés nem tartja különösen erősnek az ítélet környezetvédelmi pontjait, de ennek valószínűleg az az oka, hogy kevesen mélyedtek el a szövegben. A textus cáfolja a vádat. A bíróság koncepciója az volt, hogy az 1977. évi szerződést formálisan megtartja ugyan, de teljesen új tartalommal tölti fel,¹⁷ illetve erre hatalmazza fel a feleket, azzal, hogy a legkevesebb konkrétumot írja elő, inkább irányokat szab. Ha tömören (ismét) össze akarjuk foglalni, mire is biztat, az a következő: a fennálló műveket próbálják meg a felek környezetileg fenntartható módon, a mindenkor hatályos legmodernebb környezetvédelmi követelményeknek megfelelően – tehát a jelenlegi állapotot jelentősen megváltoztatva – közösen üzemeltetni. A bíróság úgy vélte, ez elérhető az 1977. évi szerződés megszüntetése nélkül is, mivel annak 15., 19. és 20. cikkei „megkövetelik a felektől, hogy a Duna vízminőségromlásának megakadályozását és a természet védelmét előíró kötelezettségeik végrehajtása során vegyék figyelembe az új környezetvédelmi normákat...¹⁸ Elismerter, hogy az érintett természeti és környezeti értékek életfontosságúak,¹⁹ a környezetvédelem a leendő tárgyalások kulcskérdése.²⁰ Érdemes e ponton az ítélet 140. pontjának szövegéből egy hosszabb részt ideilleszteni: „*A Bíróság tudatában van annak, hogy a környezetvédelem területén éberségre és megelőzésre van szükség, mivel a természeti környezetben okozott károk gyakran visszafordíthatatlanok, illetve az ilyen károk helyreállításának velejárója a helyreállítás lehetőségeinek korlátozottsága. Az emberiség a történelem során, gazdasági és egyéb okok miatt, folyamatosan beavatkozott a természet rendjébe. A múltban ez gyakran a természetre gyakorolt hatások figyelmen kívül hagyásával történt. Az új tudományos ismereteknek köszönhetően, és mivel az emberiség egyre jobban tudatára ébred az őt – a jelenlegi és a jövőbeni generációkat – fenyegető veszélyeknek, melyeket ezeknek a beavatkozásoknak a meg gondolatlan és mértéktelen gyakorlása idéz elő, új normák és szabványok alakultak ki, amelyeket az elmúlt két évtizedben nagyszámú okmányba foglaltak. Ezeket az új normákat nemcsak akkor kell figyelembe venni, és az ilyen új szabványokra nemcsak akkor kell kellő súlyt helyezni, amikor az államok egy új tevékenységet mérlegelnek, hanem múltban megkezdett tevékenységek folytatása során is. A gazdasági fejlődés és a környezetvédelem összeegyeztetésének szükségességét találóan fejezi ki a fenntartható fejlődés fogalma.*” A bíróság által megszabott környezetvédelmi követelményeket kielégítő megoldásnak ezért nemcsak az 1977. évi szerződés olyan jóhiszemű értelmezésén kell alapulnia, amelyben a szerződő felek szándéka és a szerződés céljai „felülkerekednek a betű szerinti alkalmazáson”,²¹ hanem a választandó (műszaki) tervnek számolnia kell „a nemzetközi környezetvédelmi jog normáival és a nemzetközi vízfolyásokra vonatkozó jogelvekkel”.²² A környezeti kockázatok értékelésénél a mai szabványokat kell figyelembe venni.²³

TULAJDON ÉS ÜZEMELTETÉS

21. A tulajdonlást és az üzemeltetést a kívánatosnál kevesebb figyelem övezi. Ennek magyarázata abban leledzhet, hogy a per során a magyar fél egy célt követett, Bős és Nagymaros teljes elhagyását. Belpolitikai és pertaktikai okokból tartózkodott minden olyan megnyilvánulástól, amely azt sejtethette volna, hogy Bős fennmaradásába beletörődött. Ebből következően az 1997. évi ítélet „készületlenül”

érte: nem volt sem a vízmegosztásra, sem az üzemeltetésre vonatkozó átgondolt elképzelése. Nemcsók János államtitkár tárgyalásai az eredeti terv (közéltő) megvalósítását célozták,²⁴ ezért arról, hogy mi történjen a dunakiliti duzzasztóműbe, a bősi erőműbe és alvízcsatornába, valamint a szlovák oldal egyéb műtárgyaiba befektetett magyar tőkével, és milyen részesedés jár a magyar félnek abban az esetben, ha a felhasznált vízerőpotenciál felének, de a hasznosító erőtelepnek csak sokkal kisebb arányban tulajdonosa, nem sokat gondolkodtak az 1999. december 9-én átadott magyar javaslat előtt.²⁵ Az ítélet e tekintetben bőbeszédűbb, mint a hajózás vagy a vízmegosztás tárgyában.

22. A bíróság a létrehozandó rendszerrel azután szól (a 144–147. pontokban), hogy kétszer is rögzítette Nagymaros feleslegessé válását, és a felek lefolytatandó tárgyalásaihoz elsőként a fent idézett 140. pontban²⁶ környezetvédelmi-vízmegosztási útmutatást adott. Az Ítélet fő célja az, hogy (Cseh)szlovákia egyoldalú lépését korrigálva Magyarországot jogaiba visszahelyezze. A 144. pont a közös rendszer helyreállítására kötelezi Szlovákiát, a 145. közös tulajdonná tenni rendeli a csúni duzzasztót (annak ellenére, hogy teljes mértékben szlovák területen van), a 146. pont pedig a leghatározottabban kimondja, hogy a – bősi erőművet és áramtermelést is magában foglaló – C variáns üzemeltetése mindaddig jogellenes marad, amíg Magyarország be nem kapcsolódik a működtetésébe, az irányításába, és amíg nem részesül az előnyeiből, mégpedig „egyenlő félként”. Ennek előfeltétele a „közös rezsim” visszaállítása (147. pont).

23. Van azonban az Ítéletnek egy kétszer is előbukkanó fontos megszorító félmondata.²⁷ Eszerint a közös rezsimet akkor kell helyreállítani, ha a felek másképp nem egyeznek meg. Azaz bármelyik fél felvetheti, hogy nem kíván (tovább) a rendszer tulajdonosaként/üzemeltetőjeként szerepelni, mert nem bízik annak hasznosságában, vagy aggodalommal töltik el a rendkívüli károkkal járó üzemi balesetért, a haváriáért való felelősség lehetséges (anyagi) következményei. A vízerőmű gazdasági beruházás, tehát ha mindent összevetve nem tűnik hatékonynak (racionálisnak), akkor nem várható el egyik parti államtól sem az üzemeltetése. Ha egyikük ésszerűnek látja, a másikuk nem, akkor megállapodhatnak abban, hogy nem közös rezsimben üzemeltetik. A kilépő fél (eddig befektetéseinek megtérítését követően) lemond a hasznokról, hogy szabaduljon a költségektől és a kockázatoktól. Ennek a lehetőségét teremti meg az Ítélet a rendelkező részének „ha a felek másképp nem állapodnak meg, közös üzemeltetési rendszert kell létrehozniuk”²⁸ fordulata.

24. Az Ítélet nem ad választ arra, Nagymaros hiányában milyen hányadban tulajdonosa a Magyar Köztársaság a létező műveknek, a megtermelt energiából mennyi jár neki e tulajdonrésznek és a ráeső dunai hidropotenciálnak köszönhetően, s arra sem, milyen mértékű ellenőrzésre és igazgatásra jogosult az előbbieken fényében. Az nyilvánvaló, hogy a részvénytársasági tulajdonosi arányokra utaló analógiák elhibázottak lennének, tehát Magyarország nem egyszerűen leszavazható kisebbségi tulajdonos; az osztott erőforrások használatára és a szuverén jogokra (pl. a nemzet-

2001. április 2. A módosított megállapodástervezet átadása. Ez figyelembe veszi a szlovák válaszból kompromisszumok árán elfogadhatónak minősített igényeket.

2001. június 5. és június 29. Plenáris ülések. Az álláspontok távolodnak: Szlovákia még a 2000. decemberi választánál is keményebb álláspontot foglal el, ragaszkodva a második vízlépcsőhöz. Végül két munkacsoportot hoznak létre: a jogi és a folyamatgazdálkodási, környezetvédelmi, hajózási és energetikai.

2001. szeptember 13. Újabb plenáris ülés: a felek nem tudnak megállapodni abban, milyen kérdésekre kellene válaszolniuk a munkacsoportoknak, ezért azokat bízzák meg saját mandátumuk kialakításával.

2001 ősze–2002 tavasza A két munkacsoport találkozót tart: a jogi négyet, a folyamatgazdálkodási, környezetvédelmi, hajózási és energetikai ötöt. Az előbbiben nem sikerül megállapodni a megvitatandó kérdésekről sem, az utóbbiban megegyeznek a mandátumról.

2002. április 7. és 21. A Fidesz-vezette kormány elveszti a választásokat, s úgy engedi el a kormányrudat, hogy a terepen a helyzet a hágai ítélet óta nem változott, s még abban sem sikerült megegyezni, miről folyjanak a tárgyalások.

Harmadik felvonás: Fontolva (sem) haladás – Erdey György viaskodik

2002. június 8. Május 31-re visszamenőleges hatállyal felmentik Székely László kormánybiztost, a tárgyalások 2004 tavaszáig szünetelnek.

2003. augusztus 27. A szlovák fél átadja a még 2002 októberében megfogalmazott „Komplex nyilatkozat”-át, amelyben lényegében a 2001. évi álláspontot ismétli meg, feltehetően abban a reményben, hogy ha visszatért az a kormánykoalíció, amely Nemcsók Jánost küldte tárgyalni, akkor az 1998. tavaszi keretmegállapodás (és szelleme) is feltámasztható.

2003. december 11. A 1122/2003. (XII. 11.) sz. kormányhatározat a kormányzati feladatokról hat minisztérium részvételével tárcaközi bizottságra bízta a stratégia kialakítását, és a környezetvédelmi és vízügyi minisztert vagy az általa kijelölt személyt – visszatérve az 1977-es szerződés nyelvhasználatához – kormány meghatalmazotti minőségében a magyar–szlovák tárgyalások vezetőjévé nevezi ki.

2004. január A miniszter helyettes államtitkárára, Erdey Györgyre bízta a kétoldalú tárgyalások vezetését. Ő az ügy három régi ismerőjére, Kovács Györgyre, a per tudományos koordinátorára, Bartus Gáborra, Székely László egykori helyettesére és Nagy Boldizsár nemzetközi jogászra támaszkodva fogja össze a magyar döntéshozatalt.

2004. április 13. Két és fél év szünet után találkozó a kormányküldöttség között. Megállapodnak abban, hogy egy új munkacsoportot hoznak létre – a gazdaságit –, s tovább folytatják a tárgyalásokat ennek, valamint a joginak a mandátumáról. Megegyeznek a „bősi és a dunacsúni létesítmények üzemeltetésével, illetve az energiatermeléssel kapcsolatosak további adatcseréről” és arról is, hogy „megvizsgálják azt, hogy mi-

közi hajózás ellenőrzésére) vonatkozó nemzetközi jogi doktrína erősebben hat, s minden kétséget kizáróan a felek teljes egyenlőségéből indul ki.²⁹

KÁRTÉRÍTÉS

25. Közismertnek vehető, hogy az Ítélet a kártérítési igényekről való kölcsönös lemondást ajánlotta a feleknek³⁰, ami nem jelent mást, mint azt, hogy a folyó egyoldalú elterelése négy év alatt annyi kárt okozott Magyarországnak, mint a magyar fél közel tízévi vonakodása és Nagymaros végleges elhagyása Szlovákiának.

26. Van azonban az Ítélet idevonatkozó pontjainak két olyan vonatkozása, amelyekre érdemes felhívni a figyelmet. Az egyik, hogy miképp erősíti meg a kártérítésre vonatkozó pont Nagymaros szükségtelességét, a másik, hogy megengedhető az az értelmezés, amely szerint Nagymaros elhagyása mint jogsértés az 1993–1997 közötti időszakban állt csak fent, és az ítélettel megszűnt, míg a Duna elterelése és a C variáns jogellenes üzemeltetése folyamatos jogsértés, ezért ami 1997-ben igazságos lehetett – a károk azonos mértékéből fakadó kölcsönös lemondás a kárigényről –, az 2005-ben már nincs úgy.

27. Az előbbi tekintetében a 150. pont mérvadó: *„A jóvátételnek »amennyire lehetséges« el kell törölnie a jogellenes cselekedet valamennyi következményét. Ebben az ügyben a felek jogsértő cselekedeteinek a következményeit akkor törlik el »amennyire lehetséges«, ha a felek felújítják együttműködésüket a Duna osztott erőforrásainak a hasznosításában, és ha a vízfolyás használatát, fejlesztését és védelmét szolgáló koordinált egységes egész formáját öltő sokcélú programjukat ésszerűen és méltányosan hajtják végre. Amit a felek megtehetnek, az az, hogy visszaállítják a Projekt megmaradt részeinek együttműködéses igazgatását. E célból nyitva áll az a lehetőség, hogy megállapodjanak abban, hogy megtartják a csúni műveket, miközben megváltoztatják az üzemrendjét a vízkormányzás és az elektromos energia megosztása terén, és nem építenek műveket Nagymarosnál.”³¹*

28. A nem azonos időtávú kártérítési kötelezettség alapját a magyar fordításokból nem lehet kiolvasni, mert azok egyszerű múlt időt használnak ott, ahol az angol szöveg világosan különböztet egyszerű (befejezett) múlt és folyamatos (a jelenbe nyúló) múlt között. Magyarország azokat a károkat köteles megtéríteni, amelyeket Csehszlovákiának, illetve Szlovákiának okozott a munkálatok felfüggesztésével, majd leállításával, Szlovákiának pedig kártérítést kell fizetnie azokért a károkért, amelyeket azzal okoz (ma is), hogy üzemben tartja „az ideiglenes megoldást”.³²

II. A MAGYAR ÁLLÁSPONT 1997 UTÁN

A továbbiakban az 1997 után folytatott tárgyalásokon képviselt magyar álláspontot tekintem át az ítélet által szabályozott vagy homályban hagyott kulcskérdésekben.

29. Amint már említettem,³³ a kész tényekkel a magyar kormányzat először az 1999 decemberében átadott javaslatában nézett szembe. Ennek a javaslatnak két nagy

összetevője volt. Az egyik egy rövid, mindössze 11 cikkből álló „Nyilatkozat”-tervezet, amely valójában egy megállapodás szövege volt, és a megállapodás elképzeléseit alátámasztó több száz oldalas műszaki-közgazdasági és jogi indokolás.

30. A megállapodástervezet ismerete azért fontos, mert hivatalosan 2005-ben is ez a tárgyalási alap. Ez – pontosabban ennek a 2001 áprilisában átnyújtott, módosított (de a kulcskérdésekben változatlan) változata³⁴ – rögzíti a Magyar Köztársaság hivatalos álláspontját arról, miképpen kellene rendezni a vitát. A 2001. június 29-i plenáris tárgyalási jegyzőkönyv 4 (a) pontja rögzíti, hogy a tárgyalás alapja a magyar javaslat és az arra adott szlovák válasz, s a magyar pozíció változatlanságát erősítette meg Erdey György kormány meghatalmazott szlovák kollégájával megtartott első tárgyalásán.³⁵

31. Az I. részben azonosított kilenc téma tekintetében a magyar álláspont a következő:

ENERGIATERMELÉS

32. A megállapodástervezet³⁶ megállapítja, hogy az elvi részesedés a megtermelhető energiából a felek beruházási hányadának és hidropotenciálból való részesedésének a függvénye. Mindkét tényezőnek egyenlő súlyt ad a tervezetben szereplő képlet, amiből körülbelül az következik, hogy a megtermelt energia közel 30-35%-a jár Magyarországnak. A pontos arány a tulajdonosi hányad megállapítása után számolható.³⁷ A cikkely rögzíti, hogy Magyarország nem tart igényt erre az energiára, hanem az annak megtermelésére fordítandó vizet inkább a főmederben kívánja levezetni. E mögött az a gazdasági megfontolás húzódott meg, hogy a bőszi energiatermelés nem olcsó, ha a felépítés, a fenntartás és a majdani rehabilitáció költségeit is rávetítjük a megtermelt energiára. Ezzel szembeállítva a Duna mint élő folyó által „termelt” hasznokat, az utóbbiak nagyobbak bizonyultak, főleg ha az energiatermelés és a duzzasztás elvetésével hosszú távon elkerülhető károkat is bevontuk a kalkulusba. A megállapodás hatálybalépéséig megtermelt és egyoldalúan elorzott – bár Magyarország tulajdonát képező – energia ellenértékét a tervezet a kölcsönös elszámolás rendjébe bevonja, és azt külön jegyzőkönyv tárgyává teszi.

HAJÓZÁS

33. A hajózásról a megállapodástervezet általános elveit rögzítő bekezdésben van szó. A magyar fél a mérvadó európai uniós szabványhoz, az úgynevezett EGB VI b osztályhoz igazodó, 2,5 méteres hajómerülésnek megfelelő hajózási kialakítását javasolja, hozzáfűzve azt, hogy a vízi útnak igazodnia kell a speciális körülményekhez és a reális hajózási igényekhez.³⁸

ÁRVÍZVÉDELEM

34. A megállapodástervezet szűkszavúan, de világosan rögzítette az alátámasztó anyagokban részletesen kifejtett prioritásokat: bocsássonak le a főmederben teljes

lyen lehetőségeket kínál az EU 2000/60 Víz Keretirányelvének alkalmazása a környezeti kérdések megoldására”.

2004. április 15. A két ország környezetvédelmi minisztereinek jelenlétében tartott konferencián magyar és szlovák szakértők a szigetközi szakaszra vonatkozó rehabilitációs javaslatokat mutatnak be. Részleteiben jelentősen eltérnek, de közös bennük, hogy a jelenlegi főmedret egy kanyargó új főmederrel váltanák fel.

2004. június 9. Az ezúttal a régi tagokat nélkülöző összetételben tárgyaló jogi munkacsoport – engedmények árán – megállapodik partnerével a mandátumáról.

2004. október 26. Dominik Kocinger kormány meghatalmazott, szlovák delegációvezető a tárgyalások kitűzött menetét és tárgyalópartnerének személyét figyelmen kívül hagyva levélben szigetközi/csallóközi rendezési javaslatot juttat el Persányi Miklós miniszterhez. Az általánosság szintjén maradó, több alternatívát is említő javaslat a főmeder funkcióit (lényeges vízmennyiség-növelés nélkül) a jelenlegi mellékágakba tenné át, megengedvén, hogy a víz maga formálja ezeket. A vízkormányzást fenékgátakkal oldaná meg, esetleg 4-10 helyen teljesen elzárva a Dunát, annak érdekében, hogy az új főmeder „keresztezhesse” azt.

2004. november 30. A gazdasági munkacsoport tisztázza mandátumát.

2004. december 11. A 1139/2004 (XII. 11.) kormányhatározat megfogalmazza a szocialista-liberális kormány prioritásait – ezek egybeesnek az 1999. januári kormányhatározatával, de bővebben fejtik ki az ökológiai célokat (beleértve a minimális emberi beavatkozás célját), s a leghatározottabban igénylik az Európai Unió környezetvédelmi és egyéb – például a nyilvánosság közreműködését előíró – szabályainak azonnali alkalmazását. A kormány félreérthetetlen: „a Magyar Köztársaság az eredeti terv szerinti alsó vízlépcső megépítését elvetettnek tekinti, és arról nem kíván vitát nyitni, ugyanakkor a dunacsúni létesítmény fennmaradását nem ellenzi egy kidolgozandó megegyezés keretei között.” A határozat az árvízvédelem, a hajózás és az energiatermelés feltételeit kívánja az ökológiai rehabilitációhoz igazítani, nem pedig a folyót és környezetét az emberi tevékenységekhez.

2004. december 22. Erdey György levélben tájékoztatja Dominik Kocingert az új kormányhatározatról, újabb plenáris ülést javasol, és eljuttatja a Magyar Köztársaság válaszát a 2003-ban átadott szlovák Komplex Nyilatkozatra. A válasz határozottan elutasítja a második vízlépcső építésének igényét, s nem talál érdemben továbbszöhető szálát a Komplex Nyilatkozatban.

2005. március 3. Második plenáris találkozó, Győrben. Érdemi tárgyalás nem folyik, pusztán jóváhagyják a három munkacsoport alsóbb szinten már kidolgozott feladatkörét, munkarendjét és leendő tárgyalásaik menetrendjét. Cél: havi egy találkozó és rendezési javaslatok munkacsoport-szinten 2005 végére. Tulajdonképpen az 1999. évi magyar rendezési javaslat és a 2000. decemberi

elárasztást eredményező – ökológiai szempontból nélkülözhetetlen – árvizeket, miközben garantálják az árvizek biztonságos levezetését és a töltések kellő megerősítését. A magyar fél elfogadta, hogy az árvízlevezetésben az üzemvízcsatorna és a főmeder együttesen vegyen részt.

TERÜLETFEJLESZTÉS

35. A rendelkezésemre álló információk szerint számos terv született a térség területfejlesztésére. Ezeknek egy része önkormányzatok kezdeményezésére, más részük kormányzati vagy éppen nem-kormányzati (NGO) indíttatásból keletkezett, de a szlovák féllel a bőszi tárgyalások keretében közölt területfejlesztési koncepció nincs. Alapvető kérdés, hogy a térségnek milyen funkciókat szánunk a felek, ezen belül, hogy a turizmus és a pihenés (rekreáció) mely formáit kívánják ösztönözni: az ökoturizmus felé hajlót, amely a védett területek kibővítését és az ipari turizmus visszaszorítását feltételezi, avagy éppen a jómódú kishajós turisták fogyasztói társadalmakban megszokott szintű kiszolgálását és az ezzel járó fejlesztéseket (kikötők, üzemanyag-kutak, bekötőutak stb., egészen a kaszinóig).

NAGYMAROS

36. A kétoldalú tárgyalásokon számos ízben egyértelműen és visszavonhatatlanul rögzítette mind Székely László, mind Erdey György, az egymást követő két kormányképviselő, hogy a Magyar Köztársaság sem a közeli, sem a távoli jövőben nem fog alsó vízlépcsőt építeni.³⁹ Világosan fogalmaz az 1139/2004 (XII. 11.) kormányhatározat 2 a) pontja, amely kifejezi, hogy nem Magyarország szubjektív választása Nagymaros fel nem építése, hanem az Ítélet veti el a második vízlépcsőt, s a magyar fél annak végrehajtásaképpen tartózkodik a megépítéstől.

VÍZMEGOSZTÁS

37. A vízkormányzás, a pozsonyi vízhozam megosztása a Mosoni-Duna, a főmeder és az üzemvízcsatorna között a magyar–szlovák vita legsúlyosabb kérdése, de nem öncélúan, hanem következményei miatt. A folyó vize nem önmagában vagy csupán mint a hajók országútja jelentős, hanem az ökoszisztéma elemeként és a felszín alatti vizek utánpótlásának forrásaként. Éppen ezért a hivatalos magyar álláspont soha nem egyszerűsítette az ügyet a Szigetközbe lebocsátandó vízmennyiség meghatározására. A 2001. évi megállapodástervezet részletesen foglalkozik az elvekkel és a fő célokkal, amelyek közül a felszíni és a felszín alatti vizek minőségének megőrzése és javítása az első szempont, az érintett térség flórájának, faunájának, biodiverzitásának, produktív kapacitásának, valamint a természeti táj rekreációs, klimatikus és egyéb értékeinek megővése és helyreállítása a második, a Duna és mellékágainak dinamikus kapcsolata a harmadik és a talajvizek megfelelő állapota a negyedik. A tervezet adottnak veszi, hogy ezek a célok csak megemelt vízhozamokkal érhetőek el, de pontos mértékük és dinamikájuk megállapítását környezeti hatásvizsgálatra kívánja bízni.

KÖRNYEZETVÉDELLEM

38. A Bős–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer par excellence környezeti ügy. A fenyegetett és az elpusztított értékeket már a magyar Kereset is hosszan sorolta.⁴⁰ A helyzet a per kezdete óta annyiban változott, hogy számos nemzetközi egyezmény vált kötelezővé, majd az Európai Unióba való belépéssel a közösségi jog előírásai is megkerülhetetlené váltak. Mindezen érhető a tájrehabilitációra és a tárgyalási irányelvekre vonatkozó hatályos kormányhatározat⁴¹ 1. pontjában, amely az ezredforduló szellemében a következő szempontrendszert kívánja érvényesíteni a vízlépcsőrendszer hatásterületén:

– a Duna és mellékágainak rehabilitációja – elismerve a műszaki beavatkozások nélkülözhetetlenségét – a lehető legkisebb természetátalakító beavatkozással járjon, a Duna főága és a mellékágai közötti élő kapcsolat biztosított legyen, a természetes vízjárásra jellemző vízdinamika érvényesüljön;

– a rehabilitáció során olyan élőhelyek kialakítására (kialakulására) kell törekedni, amelyek, összhangban a vonatkozó európai közösségi szabályokkal, képesek a jó ökológiai állapot, illetve jó ökológiai potenciál⁴² elérésére, majd fenntartására, a biológiai sokféleség megőrzésére;

– a térség ökológiai vagy tájvédelmi szempontból értékes vagy a rehabilitáció során ilyené váló területeit természetvédelmi oltalom alá kell helyezni.

39. Nem született döntés arról, hogy a vízkormányzási és környezetvédelmi célokat melyik műszaki megoldás szolgálja a legjobban. Az új főmedret kialakító kanyarogtató („meanderező”) és a meglévő főmeder vízszintjét mederemelésrel elérni kívánó megoldások versengenek. A közeli hónapokban döntést kell hozni a magyar preferenciáról, és a kellő részletességgel kidolgozandó alternatívákat környezeti hatásvizsgálat tárgyává kell tenni. A szlovák fél 2004 óta hajlandóságot mutat az előbbi pártolására, de fennáll a veszélye, hogy csak az eredeti tervezőknek a késő nyolcvanas években megfogalmazott, a főmederben sok kis duzzasztó segítségével vízszintet emelő megoldásához kíván – alig változtatott tartalommal, de azt álrúhába öltöztetve – visszatérni.

TULAJDON ÉS ÜZEMELTETÉS

40. Amint a 23–24. pontokból kiderült, a bíróság nem döntötte el sem azt, hogy a felek milyen arányban tulajdonosai a létező műveknek, sem azt, hogy közösen kell-e üzemeltetniük azokat. E tekintetben a magyar álláspont elmozdult 1999 és 2001 között. Az 1999. évi megállapodástervezet még nyíltan számolt azzal, hogy Magyarország megvált tulajdonától, a 2000. decemberi szlovák válasz⁴³ figyelembevételével született 2001. évi már hallgatott a kérdésről.

41. Ha a Magyar Köztársaság el is adja sok milliárd forintot érő részesedését a Szlovák Köztársaságnak, az még nem jelenti, hogy lemond az üzemeltetési rend meghatározásában való részvétel jogáról. A vízkormányzás, árvízlebecsátás, jégvezetés terén szerzett – időnként nyugtalanító – tapasztalatok késztetik arra, hogy a tulajdonosi és az ellenőrzési jogosítványokat szétválassa, és az utóbbiakat a másik fél területén levő létesítmények tekintetében is biztosítani kívánja.

szlovák válasz óta először kezdenek a felek érdemi kérdésekről tárgyalni.

2005. április 18. A Gazdasági Munkacsoport megkezdi az érdemi tárgyalásokat. Létesítmény-jegyzékek cseréjéről határoznak, valamint a további ütemtervről.

2005. április 27. A Jogi Munkacsoport első érdemi találkozója: megállapodnak a releváns nemzetközi jogi és európai jogi szabályok azonosításáról.

2005. május 2. A Folyamgazdálkodási, Környezetvédelmi, Hajózási és Energetikai Munkacsoport találkozója, négyéves szünet után

2005 május 24. A Gazdasági Munkacsoport második érdemi ülése. Megkezdődik az adatcsere a beruházásokra eszközölt eddigi ráfordításokról, az erőművek outputjáról, a vízhozamokról és az energiapiac állapotáról és fejleményeiről.

2005. június 27. A Gazdasági Munkacsoport harmadik érdemi ülése: folytatódik a második ülésen megkezdett munka.

2005. június 27. A magyar fél átadja a Folyamgazdálkodási, Környezetvédelmi, Hajózási és Energetikai Munkacsoport magyar oldalának induló álláspontját az árvízvédelem és a környezeti célállapotok, valamint a hajózási és energetikai igények azonosítását illetően.

2005. augusztus 2–3. A Folyamgazdálkodási, Környezetvédelmi, Hajózási és Energetikai Munkacsoport kétnapos tárgyalása. Megállapodnak – többek között – arról, hogy:

- vízgazdálkodási szakértői dolgozzanak ki és terjesszenek elő egy közös javaslatot az árvízi vízhozamok és a zajló jég levezetésének módjára;
- a környezeti célállapotok (a háttéranyagokban egymáshoz közelítő) kívánatos jellemzőiről tovább tárgyalnak;
- a hajózási igényekkel kapcsolatos intézkedéseket úgy kell megvalósítani, hogy azok minimális beavatkozással járjanak a természeti környezetre. A nagyhajózás az üzemvízcsatornában marad. A Szap–Budapest szakasz paramétereit és a megvalósítás módját illetően a felek álláspontja továbbra is eltér.
- a beruházási arányok 1977-es Szerződés szerint tervezett aránya nem valósult meg, egy új számítási módszerre van szükség a hasznok, így a termelt villamos energia megosztására.

Nem volt egyetértés a második erőmű kérdésében, mert a szlovák fél kifejtette, hogy a Pozsony és Budapest közötti Duna-szakasz teljes hidropotenciálját hasznosítani kívánja, s energetikai rendszerének sajátosságai miatt törekszik a minél nagyobb arányú csúcsergia-termelésre.

42. A kérdésben nincs érvényes, hivatalos magyar álláspont. Azt mielőbb ki kellene dolgozni. Bár a tárgyalások tehetetlenségi mozgása és a szlovák fél kifejezett óhaja a közös tulajdonlás és üzemeltetés mellett szól, az 1999. évi számítások szerint valószínűsíthető, hogy a tulajdonrész eladása és járadék követelése a Bósnél felhasználni engedett hidropotenciálunkért gazdaságilag ésszerűbb, mint a kockázatokban osztozásra kötelező és a fenntartási és felújítási költségeket is részben ránk terhelő közös üzemeltetés. A feladat most a két opció gazdasági összehasonlítása a 2005-ös peremfeltételek (energiaárak, elérhetőség, európai energiapiaci prognózisok, haváriaveszély etc.) ismeretében.

43. A gazdasági összevetés eredménye önmagában nem perdöntő, ha a legsúlyosabb érv is. Előfordulhat, hogy a gazdasági számítás a kiválást indokolja, de a tárgyalásokon az derül ki, hogy a kiválás az üzemeltetés feletti ellenőrzés teljes elvesztésével járna. Ha ez a nemkívánatos forgatókönyv fenyegetne, akkor megfontolandóvá válna a magyar részvétel megőrzése annak érdekében, hogy a közös üzemeltetési rend meghatározására vonatkozó konszenzuskényszer révén érdekeinket érvényesíteni tudjuk.

44. Ezzel átléptünk az üzemeltetés kérdéseire. Nyilvánvaló, hogy a magyar fél meg akarja őrizni kontrolljogait. E törekvése kapcsán két időszakot vesz számításba. Az első a most folyó tárgyalásoktól várt, a rendezés fő vonalait megrajzoló megállapodás hatályba lépése és a környezeti hatásvizsgálatok eredményei alapján évek múlva kialakítandó, már a részletes műszaki megoldást tükröző, az 1977. évi eredeti szerződést végleg felváltó vagy kiegészítő új szerződés megkötése közötti periódus lesz. A végleges szerződés aláírásának a pillanata a második szakasz kezdőpontja. Ez a szakasz maga is két alszakaszra osztható: az első a szerződésben megállapítandó műszaki megoldások kialakításáig tart – vagyis a mederformálás, hajózási-kialakítás, üzemrendi kísérletek időszakát öleli fel –, a következő pedig a munkák elvégzése nyomán majdan beálló egyensúlyi állapot korszaka lesz.

45. Az erőmű sorsáról való gondolkodásból hiányzik ennek a fokozatosságnak az érzékelése: a politikai nyilatkozatok azt sejtetik, hogy ha megszületik az (első) megállapodás Szlovákiával, akkor a folyamat befejeződött. Holott épp az ellenkezője igaz. Jelenleg a tárgyalások az elvekről és a megvizsgálandó megoldások azonosításáról szólnak. Ha ebben egyetértés jön létre, akkor kezdődnek az évekig tartó részletes vizsgálatok, amelyeknek a nyomán a felek megállapodhatnak a pontos műszaki megoldásban. Azt a Közös Egyezményes Terv részletezettségének szintjén ki kell dolgozni, majd – többéves folyamatban – a terepen létrehozni.

46. Az ideiglenesség állapota tehát minimum további tíz évet ölel fel, még akkor is, ha az alapelvekről már ebben a kormányzati ciklusban sikerül megállapodni, s ennek esélye minden nappal fogy. A megállapodás után következik ugyanis az alapelveknek megfelelő alternatívák összehasonlító vizsgálata, amely elvezet a közösen elfogadott végleges változat teljes műszaki tartalmának kidolgozásáig. Építési engedélyek, pénzügyi források beszerzése fogja megelőzni az első kapavágást. Attól a

mozdulattól a végleges folyómeder megformálódásáig sok-sok év telik el, főleg ha a mederalakítást – mint az egyik terv javasolja – magára a folyóra, az árvizek bontó-építő munkájára bízunk.

47. Mind az ideiglenes, mind a végleges üzemrendnek meg kell felelnie a természetvédelmi és az ökológiai kívánalmaknak. Ezen túl szavatolnia kell a hajózás folyamatosságát és a vízlevezetés (beleértve az árvíz- és a jéglevezetés) biztonságát, valamint a katasztrófa jellegű folyamszennyeződésekre adott haladéktalan és hatékony választ is. A magyar tárgyalási pozíció kialakításánál azonban az elsőként említett környezeti célokra kell gondosan odafigyelni, mert a többi feladatot, ha mégoly bonyolultak is, a hazai szakemberek rutinosan meg tudják oldani.

48. Az ökológiai célállapot meghatározása komplex feladat, amelynek megoldása során teljes szakmai konszenzus aligha elérhető el. Álláspontom szerint a versengő nézetek között a

nemzetközi szakértelem bevonásával kell a kormány célkitűzésévé válót kiválasztani. A folyórehabilitáció „tudománya” fiatal és dinamikus fejlődő diszciplína: az uralkodó nézetek felezési ideje kevesebb mint egy évtized. Nyugat-Európában, az Egyesült Államokban, sőt Oroszországban is duzzasztókat bontanak el, folyamok ártereit állítják helyre, eldózerolva töltéseiket, kanyargóssá téve kiegyenesített medrüket. Ezért nélkülözhetetlen a megfelelő – a nemzetközi folyamatokkal naprakészen tisztában levő – szakértők bevonása, hiszen még egy Magyarország méretű vízügyi „nagyhatalomnak” is szüksége van a nemzetközi tapasztalatokra ilyen hosszú érlelődési idejű és költséges beavatkozások mérlegelésekor.

KÁRTÉRÍTÉS

49. A 28. pont értelmében, az Ítélettel összhangban álló értelmezés szerint, Szlovákia a Duna eltereléséért folyamatos felelősséget visel, mindaddig, amíg a C variáns helyébe egy közös megegyezésen alapuló beruházás és üzemeltetés nem

lép. Magyarország viszont Nagymaros fel nem építéséért csak 1997-ig, az ítélet megszületéséig felelős, tehát az addig keletkezett károkat (elmaradt hasznot) kell megtérítenie, mert a bíróság úgy ítélte meg, hogy az eredeti szerződés célkitűzései a fennálló művekkel, a megfelelő üzemrendmódosítás után, megvalósíthatók.

50. A felek általában tartózkodtak káraik számszerűsítésétől, és azt az ítélet utáni időszak feladatai közé sorolták.⁴⁴ Az 1999-ben átadott anyag háttérében megjelent számítások azt mutatták, hogy a magyar fél kárai – egyre növekvő mértékben – meghaladják Szlovákiáét.

51. Az ügy jelentős módszertani kérdéseket vet fel. Egyrészt tisztán kell látni, hogy két különböző anyagi dimenzió azonosítható: az egyik a költségelszámolás, amelybe a befektetett munka, az elkészült létesítmények, Dunacsún „hovatarozása” vagy az eltulajdonított energia ellenértéke számít bele; a másik a szó szoros értelmében vett kártérítés: a jogellenes cselekményekkel „szerződésen kívül” okozott károk megtérítése.

52. Másrészt a módszertannak sokmilliárdos kihatásai vannak, és egyik vagy másik oldal kárait mutathatják nagyobbak. Az alkalmazandó kamatlábak és diszkontálás megsokszorozódó hatásai közismertek, de kevésbé széles körben tudott, hogy a nem piaci értékű összetevők (társzépség, ökológiai „funkciók”, árterek „szolgáltatásai”) értékének a számszerűsítése rohamosan fejlődő, de konszenzust még nem eredményezett környezet-gazdaságtani irányzat. Ebből következően a károk mértéke attól függ, milyen módszertanban sikerül megegyeznie a feleknek, mi lesz a kemény kilowattórák és a lágyszárú növények átváltási rátája. E tekintetben a 2004-ben felállított gazdasági munkacsoport jelentősége túlbecsülhetetlen. Ha abban sikerül hazánknak kedvező számítási és értékelési módszereket elfogadni, akkor kevés kétség lehet afelől, hogy folyamatosan elszenvedett káraink jelen értékre számolva Szlovákiáénál nagyobbak fognak mutatkozni – feltehetően még akkor is, ha a Nagymaros fel nem építése miatt elmaradt hasznot is „továbbvezetik” 1997-en túlra, egy közösen elfogadott jövőbeni pillanattig.

III. BELÉPVE AZ UNIÓBA

A tanulmány utolsó részében az Európai Unióba való belépésünk és a 1139/2004 (XII. 11.) kormányhatározat fontosabb hatásait elemzem.

53. A 2001–2002 közötti tárgyalási fordulók⁴⁵ óta a körülmények alapvetően megváltoztak. A 2004. május 1-jei csatlakozással az Európai Unióhoz mindkét ország egy olyan jogrendszer kötelezettjévé vált, amely addig nem vonatkozott rá. Az európai jog mind a nemzeti, mind a nemzetközi jogtól független, az előbbinél erősebb, az utóbbinál nem gyengébb szabályozórendszer, amiből következik, hogy sem nemzeti jog, sem nemzetközi kötelezettség nem alkalmazható, ha az alkalmazás uniós norma megsértésével járna. Ha egy állam mégis az uniós jog megsértésére szánja el magát, akkor súlyos közösségi szankciókkal kell számolnia, beleértve a pénzbüntetés fizetésének ódiúmat.

54. Az Európai Közösség Bírósága számos ítéletben marasztalt el tagállamot környezetvédelmi kötelezettség megsértése miatt. Csak példaképpen említem a Bizottság v. Írország ügyet,⁴⁶ amelyben az utóbbit a nyírfajokkal⁴⁷ szembeni bánásmódja miatt mind a vadon élő madarakra vonatkozó irányelv (79/409/EGK), mind az élőhelyeket oltalmazó „habitat” irányelv (92/43/EGK) megsértésében elmarasztalták, ami figyelmeztetés arra, hogy távolról sem csak a sokat emlegetett Víz keretirányelv (2000/60/EK) vált alkalmazandó joggá, hanem az Európai Közösség teljes vonatkozó joganyaga a hatásvizsgálati szabályoktól a közrészvételt előíró normákig.

55. E szabályok és az azokat alkalmazó ítéletek részletes elemzése külön tanulmányt igényel.⁴⁸ Ezért a jelen írás eltekint az európai jog új helyzetet teremtő elemeinek és követelményeinek akár madártávlatú számbavételétől is, de hangsúlyozza, hogy ezeknek a pusztá léte és a feleket feltétlenül kötelező mivolta a magyar–szlovák tárgyalásokat gyökeresen megváltozott keretekbe helyezik.

56. Az európai jog irányelveit a hazai jogba kellett ültetni. A kormány ennek során számtalan jogszabályt bocsátott ki, így például a felszín alatti vizek védelmére vonatkozó 219/2004 (VII. 21.) sz. kormányrendeletet és a vízgyűjtő gazdálkodásra vonatkozó 221/2004 (VII. 21.) kormányrendeletet. Mindkettő a Víz keretirányelv kategóriáit veszi át, és megteremt a hazai jog és az európai jog összhangját. A magyar tárgyalási pozíció csak ezekre figyelemmel formálható. Követelményeiket akkor is érvényesítenünk kell, ha az ítéletnél többet kívánnak meg, elfogadotva a szlovák féllel, hogy a Víz keretirányelv belső jogba ültetése valamennyi tagállam

feladata, így a hazai jogra való támaszkodás egyben az európai jog érvényesítése is, ami alól nem lehet kibújni.

57. Végezetül az 1139/2004 (XII. 11.) kormányhatározatról érdemes újra szólni.⁴⁹ A határozat a már idézett ökológiai szemléletű rehabilitációs céltételezés mellett⁵⁰ a magyar–szlovák tárgyalásokon képviselendő álláspont további két vetületét rögzíti megkérdőjelezhetetlenül:

– „a hágai ítéletből kiindulva a Magyar Köztársaság az eredeti terv szerinti alsó vízlépcső megépítését elvetettnek tekinti, és arról nem kíván vitát nyitni, ugyanakkor a dunacsúni létesítmény fennmaradását nem ellenzi egy kidolgozandó megegyezés keretei között...;”

– „a műszaki beavatkozások vagy azok változatai tekintetében különös hangsúlyt kell fektetni [az] európai közösségi jogi és a nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségek teljesítésére, valamint a mindezeknek megfelelő környezeti hatásvizsgálatra, amelyet célszerűen a szlovák féllel közösen – közös akarat esetén harmadik fél bevonását előnyben részesítve – szükséges elvégezni...”

58. A program világos: Nagymaros nincs, Dunacsún akkor válik jogszerűvé, ha környezetileg tolerálható módon és a magyar ellenőrzési jogok gyakorlásával működik, a műszaki beavatkozásoknak a rehabilitáció elveit tiszteletben kell tartaniuk, ami akkor elérhető, ha kétoldalú vagy nemzetközi hatásvizsgálat veti meg alapjukat.

ZÁRSZÓ

59. A „rövid összefoglaló” ötvenkilenc bekezdéses, s valóban csak annyit mutat az ügy egészéből, mint a vízben lebegni látszó ágascápú rák a dunai fauna egészéből. Szerzője ezért arra biztatja a breviárium olvasóit, forgassák a mérvadó elsődleges forrásokat, legalább a magyar keresetet, az Ítéletet, a 2001. évi megállapodástervezetet. Azok egy irányba fognak mutatni, abba, amelyet a 2004. évi kormányhatározat is a tárgyalások célkitűzéseként jelöl meg: egy alsó vízlépcső nélküli, a felső vízlépcsőt környezetileg tolerálható, az Európai Unió szigorú víz- és erőforrásvédelmi szabályaival összhangban álló üzemrend szerint működtető rezsím felé.

FELHASZNÁLT ÍRÁSOK ÉS DOKUMENTUMOK

Írások:

Herczegh Géza: Bős–Nagymaros. *Valóság*, XLVII. évf. (2004) 2. sz. 1–20. o.

Kovács György: *A „Bős–Nagymarosi Vízlépcső” ügyének jelenlegi helyzete. Áttekintő elemzés az 1998 nyara és a 2002 tavasza közötti időszak tárgyalásairól és az azok nyomán kialakult helyzetről.* A Miniszterelnöki Hivatal Nemzeti Területfejlesztési Hivatalának megrendelésére készült kézirat. Budapest, 2003. április 30.

Nagy Boldizsár: A felek és a Nemzetközi Bíróság jogi álláspontja a Gabčíkovo (Bős) – nagymarosi perben In: Vargha János (szerk.): *A hágai döntés.* Budapest, Enciklopédia, 1997, 141–178. o.

Dokumentumok:

International Court of Justice Case Concerning the Gabčíkovo–Nagymaros Project (Hungary/Slovakia). *A Magyar Köztársaság Keresete*, 1994. május 2.

A rendezés jogi alapelvei – A magyar fél javaslata

(Az első megállapodástervezet a rendezés alapelveiről, 1999. dec. 9.) (Közli: Kovács 2003, 237. o.) A második megállapodástervezet a 2001. június 5-i tárgyalások 4. melléklete. Közli Kovács (2003), 280. o.

A Magyar Köztársaság kormánydelegációjának válasza „A Szlovák Köztársaság kormánydelegációjának komplex nyilatkozata” című dokumentumra (fogalmazványok és végleges szöveg 2003–2004)

JEGYZETEK

¹ Gyórfy Katalin–Nagy Boldizsár: Iránytű nélkül. *Beszélő*, 1998/5., 26–42. o.

² Az azóta napvilágra került ismereteket feldolgozó szívszorító beszámolót közöl az akkori kormánynak már a per idején megmutatkozó (de a titkosság fátyla mögé rejtett) kétarcúságáról és bizalmas tárgyalásairól Herczegh Géza, 1993–2002 között a Nemzetközi Bíróság bírója. Herczegh Géza: Bős–Nagymaros. *Valóság*, XLVII. évf. (2004) 2. sz. 1–20. o.

³ Aki az ítéletet most akarja megkeresni, nincs könnyű helyzetben. 1997-ben az Enciklopédia Kiadó közreadta az ítélet (nem hivatalos) fordítását *A hágai döntés* (szerk. Vargha János) című könyvben, s akkor még a Külügyminisztérium és a kormánybiztos honlapján is szerepelt. Hivatalos közlönyben soha ki nem hirdették! Tekintettel arra, hogy a nevezett honlapokról lekerült, s a könyv nem kapható, az érdeklődő két magán-honlapon böngészhet, ha magyarul szeretné olvasni (www.szigetkoz.com,

www.nagyboldizsar.hu). Természetesen a bíróság honlapján (www.icj-cij.org) angolul és franciául a hiteles szöveg rendelkezésre áll, s várhatóan Erdey György kormány meghatalmazott rövidesen elkészülő honlapján (www.bosnagymaros.hu) is szerepelni fog.

⁴ Az írás a szerző személyes álláspontját tükrözi, kijelentései nem tulajdoníthatók az őt foglalkoztató szervezeteknek.

⁵ Mind az 1995–97 között zajlott, Göbölös Gábor vezette, mind az 1997–1998-as, Nemcsók János kormányozta alkudozásokról beszámol Herczegh Géza, id. mű.

⁶ Í, 133. pont

⁷ Í, 134. pont

⁸ Í, 134. pont

⁹ A magyar jogi hagyományban az ítéletet követi az indokolás. Hágában – az angolszász felfogást követve – a bíróság áttekinti a tényeket, majd az érveket, s mindezeket összevetve jut el az ítélethez, mint az előzőekből következő döntéshez. Ezért ott az indokolás megelőzi a rendelkező részt.

¹⁰ Fordításaim a pontosság érdekében helyenként eltérnek a Külügyminisztérium által közzétettől.

¹¹ Magyar perbeszéd (MPB), 1997. március 7., (CR 97/6), fordítás, 66. o.

¹² Í, 85. pont

¹³ Í, 140. pont

¹⁴ Í, 140. pont

¹⁵ Í, 140. pont

¹⁶ Í, 140. pont

¹⁷ L. Bedjaoui bírósávi szavai a 16. pontban.

¹⁸ Í, 112. pont

¹⁹ Í, 53. pont

²⁰ Í, 140. pont

²¹ Í, 142. pont

²² Í, 141. pont

²³ Í, 140. pont

²⁴ Kovács 2003, 20–21. o.

²⁵ Erről l. alább a 29. és következő pontokat.

²⁶ L. a 20. pontot.

²⁷ Í, 144. pont és 155 (2) C pont

²⁸ „unless the Parties otherwise agree, a joint operational régime must be established” 155 (2) C pont

²⁹ A 85. cikk nem mulasztja el idézni a legfontosabb doktrinális alapot, az Állandó Nemzetközi Bíróság 1929-ben az Odera folyó kapcsán hozott ítéletét:

„[az] érdekösség egy hajózható folyón olyan általános jog alapjává válik, melynek lényegi eleme a folyó menti államok

teljes jogegyenlősége a folyó teljes hosszának használata kérdésében, és minden előnyt jelentő privilégium kizárása a parti államok egymás közötti viszonyában” (A Nemzetközi Odera Folyó Bizottság területi joghatósága ügy, 16. számú Ítélet, 1929, Állandó Nemzetközi Bíróság 'A' sorozat, 23. szám, 27. o.)

³⁰ Í, 153. pont

³¹ Nem könnyű szöveg. Íme az eredeti: „Reparation must, 'as far as possible', wipe out all the consequences of the illegal act. In this case, the consequences of the wrongful acts of both Parties will be wiped out 'as far as possible' if they resume their co-operation in the utilization of the shared water resources of the Danube, and if the multi-purpose programme, in the form of a co-ordinated single unit, for the use, development and protection of the watercourse is implemented in an equitable and reasonable manner. What it is possible for the Parties to do is to re-establish co-operative administration of what remains of the Project. To that end, it is open to them to agree to maintain the works at Cunovo, with changes in the mode of operation in respect of the allocation of water and electricity, and not to build works at Nagymaros.”

³² Í, 150 (2) D The Court. ”Finds, by twelve votes to three, that, unless the Parties otherwise agree, Hungary shall compensate Slovakia for the damage sustained by Czechoslovakia and by Slovakia on account of the suspension and abandonment by Hungary of works for which it was responsible; and Slovakia shall compensate Hungary for the damage it has sustained on account of the putting into operation of the 'provisional solution' by Czechoslovakia and its maintenance in service by Slovakia;” (Kiemelés: NB). Franciául: ”Dit, par douze voix contre trois, que, sauf si les Parties en conviennent autrement, la Hongrie devra indemniser la Slovaquie pour les dommages subis par la Tchecoslovaquie et par la Slovaquie du fait de la suspension et de l'abandon par la Hongrie de travaux qui lui incombent; et la Slovaquie devra indemniser la Hongrie pour les dommages subis par cette dernière du fait de la mise en service de la «solution provisoire» par la Tchecoslovaquie et de son maintien en service par la Slovaquie.” Bár a francia szöveg látszólag nem erősíti meg az angolt, ennek nincs jelentősége, mert az angol nyelvű szöveg a mérvadó az ítélet 155. cikkének utolsó mondatába foglalt rendelkezés következtében.

³³ L. fentebb a 21. pontot.

³⁴ A megállapodástervezet a 2001. június 5-i tárgyalások 4. melléklete. Közli Kovács (2003), 280. o.

³⁵ L. a magyar kormány meghatalmazott 2004. április 13-i (eddig nem publikált, de a szerző birtokában levő) beszédét.

- ³⁶ A továbbiakban a 2001. április 2-i megállapodástervezet cikkeire hivatkozom.
- ³⁷ A megállapodástervezetben szereplő képlet szerint mind a víz-erőben való részesedés, mind a tulajdonban való részesedés együttthatója 0,5, így ha a vízerőnek a magyar fél 50%-ban tulajdonosa, az erőműnek pedig – tegyük fel – 20%-ban, akkor $50\% * 50\% + 20\% * 50\% = 25\% + 10\% = 35\%$ jár neki a megtermelt energiából. Tudomásom szerint az 1997. őszi tárgyalásokon a felek egyeztettek a tulajdonlás mértékének a tárgyában, de kötelező dokumentumba foglalt megállapodás nem született.
- ³⁸ L. a 151/2000 (IX. 1.) Korm. rendeletet, amely kihirdeti az EGB szabványt tartalmazó Európai megállapodást a nemzetközi jelentőségű vízi utakról.
- ³⁹ L. Székely László 2001. június 5-i és Erdey György 2004. április 13-i delegációvezetői nyitóbeszédét.
- ⁴⁰ L. a Magyar Kereset (Memorial) II. rész, 5. fejezetét. A periratok a világhálón nem, de például az Országgyűlési Könyvtárban szabadon hozzáférhetők.
- ⁴¹ 1139/2004 (XII. 11.) Korm. Hat.
- ⁴² A „jó ökológiai állapot” és a „jó ökológiai potenciál” nem a szavak köznapi értelmében veendő (parttalan vitát feltételezve a „jó”-ról). Mindkét kifejezés az Európai Unióban 2000-ben elfogadott és 2015-ig végrehajtandó Víz keretirányelv (2000/60/EK OJ L 327 2000.12.1., 1. o.) kulcskategóriája. Jó ökológiai állapotot a nem (erősen) módosított felszíni és felszín alatti víztestek tekintetében kell elérni. Felszíni vizek tekintetében a jó állapot a részletesen meghatározott biológiai és kémiai minőségre utal, a felszín alattiak esetében a biológiai állapot nem összetevője a „jó minőségnek”, csak a kémiai, viszont adódik a mennyiségbeli kritérium, az, hogy a felszín alatti vizek csak akkor tekinthetők jó állapotúnak, ha a vízkivételek és a természetes utánpótlás hosszú távon egyensúlyban van.
- ⁴³ „A Szlovák Köztársaság küldöttségének álláspontja a Hágai Bíróság részéről 1997. szeptember 25-én a Bős–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer ügyében hozott ítélet végrehajtására a magyar fél által előterjesztett javaslattal kapcsolatban. Bratislava, 2000. december; Kovács (2003), 256. o.
- ⁴⁴ L. a Magyar Válasz 3.171. pontját: „Ebben az összefüggésben és tekintettel a környezeti kockázat különleges vonásaira és a jelen és jövő nemzedékeket fenyegető veszélyre, a Bíróságnak amilyen pontosan csak lehetséges, meg kellene szabnia a kár kategóriáit és az ismérveket és módszertant, amellyel mindkét fél megállapítja és Szlovákia teljesíti a kártalanítást. Kezdetben a felek dolga lesz, hogy a Bíróság ítélete alapján tárgyaljanak abból a célból, hogy víztájuk átfogó és fenntartható megoldását érik el.”
- ⁴⁵ Mind a 2004. áprilisi, mind a 2005. márciusi plenáris ülés nagy jelentőségű, de formális találkozó volt, amelyen álláspontközvetítés nem folyt. Az első az új kormánybiztos, Erdey György kapcsolatfelvételét szolgálta tapasztalt kollégájával, Dominik Kocingerrel. Jelentőssé az tette, hogy Erdey György megerősítette a választások után létrejött kormány pozíciójának azonoságát az elődkormányéval és elődjével, Székely Lászlóéval, elkerülvén így a következetlenség vádját. A 2005. márciusi győri megbeszélés pedig a munkacsoportok – részben már évekkal ezelőtt egyeztetett mandátumának – formális elfogadását és egy közelítő tárgyalási menetrend felállítását eredményezte.
- ⁴⁶ Case C-117/00, Commission v. Ireland, ECR 2002 I-05335
- ⁴⁷ Red grouse
- ⁴⁸ L. Baranyai Gábor: *Az Európai közösség környezetvédelmi jogának szerepe a bős–nagymarosi vízlépcsőrendszerrel kapcsolatos jogvita rendezésében*. Budapest, 2005. június. Kiadatlan kézirat.
- ⁴⁹ L. fentebb a 38. pontot.
- ⁵⁰ Uo.